УДК 711.3

В. В. Ковальчук
О. І. Хороша

ТИПОЛОГІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ВІДПОЧИНКОВИХ КОМПЛЕКСІВ У СУЧАСНОМУ МІСТОБУДУВАННІ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Розглянуто типологію рекреаційно-відпочинкових комплексів як складових міського та приміського середовища. На основі зіставлення навчально-наукових джерел і чинних містобудівних норм систематизовано функціональні, просторові та експлуатаційні ознаки комплексів. Запропоновано багатокритеріальну класифікаційну матрицю, яка поєднує провідну функцію, розташування, тривалість відвідування, сезонність та планувальну структуру. Визначено її застосування для функціонального зонування, організації доступу й узгодження рекреаційного використання з природними обмеженнями.

Ключові слова: рекреаційно-відпочинковий комплекс, типологія, класифікація, містобудування, рекреаційні території, функціональне зонування.

Abstract

The paper examines the typology of recreation and leisure complexes as components of urban and suburban environments. Educational and academic sources are compared with current Ukrainian planning regulations to systematise functional, spatial and operational characteristics. A multi-criteria classification matrix is proposed, combining primary function, location, visit duration, seasonality and spatial layout. Its application to functional zoning, access planning and the coordination of recreational use with environmental constraints is outlined.

Keywords: recreation and leisure complex, typology, classification, urban planning, recreational areas, functional zoning.

Вступ

Рекреаційні території забезпечують умови для відпочинку, оздоровлення, рухової активності та культурного дозвілля. Для містобудування істотним є зв’язок цих занять із просторовою організацією: однакова назва «комплекс відпочинку» може охоплювати міський парк із денним відвідуванням, приміську базу вихідного дня або курортний комплекс із проживанням. Різний режим використання потребує різного складу споруд, маршрутів та інженерного забезпечення [1 – 5].

Мета дослідження – систематизувати типи рекреаційно-відпочинкових комплексів і запропонувати класифікацію, придатну для обґрунтування містобудівних рішень. Методика охоплює порівняльний аналіз визначень, зіставлення класифікаційних ознак і нормативну перевірку. Дослідження має теоретико-аналітичний характер; запропонована матриця є авторським узагальненням, а не результатом натурного обстеження.

Результати дослідження

У навчальних матеріалах комплекс визначається через взаємозв’язки території, рекреаційних ресурсів, закладів та обслуговування [1; 2]. Монастирський розглядає природні, культурно-історичні й інфраструктурні ресурси як взаємопов’язані передумови рекреаційної діяльності [3, с. 7 – 12]. Для цієї роботи рекреаційно-відпочинковий комплекс розуміємо як просторово й функціонально пов’язану сукупність відкритих територій, будівель та інфраструктури, організовану для відновлення сил і дозвілля. Наявність готелю не є обов’язковою ознакою такого комплексу.

Типологія встановлює характерні моделі об’єктів за провідною функцією та організацією простору; класифікація впорядковує їх за окремими ознаками. Ці процедури доцільно поєднувати:

функціональний тип задає основний сценарій користування, а незалежні ознаки уточнюють його планувальні наслідки. Навчально-методичний посібник ПУЕТ розрізняє рекреаційну діяльність за мотивом, тривалістю, сезонністю та просторовою орієнтацією [5, с. 5]. Перенесення цих ознак на комплекси потребує врахування їхньої матеріально-просторової структури.

Таблиця 1 – Функціональні типи комплексів та їх планувальні пріоритети, [1; 2; 4; 5]; планувальні пріоритети запропоновано авторами.

Тип	**Провідна діяльність**	**Планувальний пріоритет**
Оздоровчо-відпочинковий	Спокійний відпочинок, прогулянки, відновлення сил	Тихі зони, затінення, доступні маршрути
Спортивно-рекреаційний	Рухова активність, тренування, водний і гірський відпочинок	Розмежування активних і транзитних потоків
Культурно-рекреаційний	Пізнання, події, культурне дозвілля	Подієві майданчики та захист тихих зон від шуму
Санаторно-курортний	Лікування та оздоровлення з відповідним обслуговуванням	Зв’язки лікувальних, житлових і паркових зон
Багатофункціональний	Поєднання кількох провідних сценаріїв	Сумісність функцій і розподіл пікових навантажень

Спортивно-рекреаційний і багатофункціональний типи в таблиці 1 виокремлено для потреб містобудівного аналізу. Наявність басейну або спа-зони сама по собі не визначає санаторно-курортного типу: вирішальними є лікувальна функція та відповідна організація обслуговування. Функціональний профіль також не тотожний категорії готелю або формі власності.

Таблиця 2 — Багатокритеріальна класифікація для містобудівного аналізу, [3–5]. Групи є аналітичними, а не нормативними категоріями.

Ознака	**Класифікаційні групи**	**Значення для проєктування**
Розташування	Міські; приміські; позаміські	Зв’язки з житлом, громадським транспортом і дорожньою мережею
Тривалість відвідування	Короткочасні без ночівлі; з проживанням; комбіновані	Необхідність житлової групи та розподіл потоків
Сезонність	Цілорічні; сезонні; з цілорічним ядром і сезонними зонами	Гнучкість інфраструктури та експлуатаційних режимів
Ресурсна основа	Водні; лісові; гірські; культурно-історичні; комбіновані	Охорона ресурсів і врахування обмежень ділянки
Просторова структура	Компактні; блокові; павільйонні; лінійні; змішані	Довжина зв’язків, доступність і поетапність освоєння
Рівень обслуговування	Локальні; загальноміські; міжселенні	Зона тяжіння, характер прибуття та піковий попит
Місткість і навантаження	Кількість місць проживання; одночасних відвідувачів; відвідувань за період	Окремий облік житлової місткості й навантаження відкритих просторів

Критерії матриці застосовуються одночасно: комплекс може бути приміським, оздоровчо-відпочинковим, комбінованим за тривалістю перебування та павільйонним за забудовою. Місткість слід фіксувати в одиницях, що відповідають функції: ліжко-місця не замінюють кількості денних відвідувачів. Наведені в давніших навчальних виданнях градації місткості та співвідношення сезонних місць не варто автоматично приймати за сучасні обов’язкові нормативи [4, с. 59 – 62].

Просторову різноманітність ілюструють фотографії двох об’єктів. Вид High Line у Нью-Йорку показує рекреаційний маршрут у щільному міському оточенні (рис. 1); вид Великого озера Буковелю – водну рекреацію в гірському ландшафті (рис. 2) [8; 9]. У межах запропонованої матриці перший приклад ілюструє міську лінійну форму, другий – поєднання водного й гірського ресурсів. Фотографії

використовуються для просторового зіставлення; вони не засвідчують місткість, безбар’єрність або сучасний експлуатаційний стан об’єктів.

Рис. 1 – High Line, Нью-Йорк, 09.07.2011. Фото: David Berkowitz, Wikimedia Commons [8], CC BY 2.0. Відтворено без кадрування; масштаб зменшено.

Рис. 2 – Велике озеро курорту Буковель, 03.08.2014. Фото: Антон Олексієнко / курорт Буковель, Wikimedia Commons [9], CC BY-SA 3.0. Відтворено без кадрування; масштаб зменшено.

Нормативна перевірка має два рівні. Для територіальних рішень базовим є ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій», чинний за поточною карткою ЄДЕССБ [7]. Для готельної складової застосовують ДБН В.2.2-20:2008 «Готелі» зі Зміною № 1 у межах його сфери застосування [6]. Перевірку статусів виконано 11.11.2026.

ДБН «Готелі» регулює готельні будинки й комплекси та організацію їхніх територій; він не є універсальним класифікатором усіх рекреаційних об’єктів [6]. Для змішаного комплексу нормативну базу необхідно добирати за фактичним складом функцій. Визначення конкретних площ, відстаней та розрахункової місткості потребує окремого аналізу ділянки й відповідних чинних норм, а не лише віднесення до типу.

Практичне застосування класифікації пропонуємо здійснювати послідовно: встановити провідні заняття та користувачів; визначити місце комплексу в системі розселення; оцінити ресурсні обмеження; сформувати функціональні зони; перевірити транспортні, пішохідні й господарські

зв’язки. Для міських територій пріоритетними проєктними завданнями є безперервність маршрутів і сумісність із повсякденними потребами мешканців. Для приміських та позаміських – узгодження потоків прибуття з можливостями інфраструктури та збереженням ландшафту. Це рекомендації авторів, які належить перевіряти в конкретному проєкті.

Висновок

Типологію рекреаційно-відпочинкових комплексів доцільно будувати за провідною функцією, а класифікацію – за сукупністю незалежних просторових та експлуатаційних ознак. Запропонована матриця пов’язує функціональний профіль із розташуванням, тривалістю відвідування, сезонністю, ресурсною основою, структурою простору й навантаженням. Її практичне значення полягає в упорядкуванні вихідних даних для зонування та вибору планувальної моделі. Матриця доповнює нормативну перевірку; подальша апробація має передбачати обстеження конкретних комплексів і вимірювання фактичних потоків відвідувачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Типи рекреаційних комплексів та їх класифікації. Рекреаційні комплекси світу : навчальний матеріал. Розд. 1.3. Studfile. URL: https://studfile.net/preview/5437283/page:3/ (дата звернення: 11.11.2026).
2. Типи рекреаційних комплексів та їх класифікації. Рекреації : навчальний матеріал. Studfile. URL: https://studfile.net/preview/5044550/ (дата звернення: 11.11.2026).
3. Монастирський В. Р. Природні ресурси і рекреаційні комплекси світу : навч. посіб. Львів : НВВК «АТБ», 2022. 200 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/Monastyrskyy-Pryrodni-resursy-RK-svitu-book-2022.pdf (дата звернення: 11.11.2026).
4. Поколодна М. М., Рябєв А. А., Полчанінова І. Л. Конспект лекцій з дисципліни «Рекреаційні комплекси». Харків : ХНАМГ, 2010. 116 с. URL: https://eprints.kname.edu.ua/18009/1/ (дата звернення: 11.11.2026).
5. Рекреаційні комплекси світу : навч.-метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни для студентів напряму підготовки 6.140103 «Туризм». Полтава : ПУЕТ, 2016. 71 с. URL: http://www.tourism.puet.edu.ua/files/lic2016bac/rcs3.pdf (дата звернення: 11.11.2026).
6. ДБН В.2.2-20:2008. Будинки і споруди. Готелі. Зі Зміною № 1. Єдина державна електронна система у сфері будівництва. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3884018087581714268 (дата звернення: 11.11.2026).
7. ДБН Б.2.2-12:2019. Планування та забудова територій. Єдина державна електронна система у сфері будівництва. URL: https://e-construction.gov.ua/laws_detail/3874277768581612585 (дата звернення: 11.11.2026).
8. Berkowitz D. High Line chill : фотографія. 09.07.2011. Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:High_Line_chill.jpg (дата звернення: 11.11.2026). Ліцензія: CC BY 2.0.
9. Олексієнко А. Bukovel Grand Lake : фотографія. 03.08.2014. Wikimedia Commons. URL: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bukovel_Grand_Lake.png (дата звернення: 11.11.2026). Ліцензія: CC BY-SA 3.0

Ковальчук Вероніка Вікторівна – студентка групи БМ-23б, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця. e-mail: vkovalchuuk@gmail.com

Науковий керівник: Хороша Оксана Іванівна – кандидат архітектури, доцент кафедри міського будівництва та архітектури, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця; e-mail: korosha@vntu.edu.ua

Kovalchuk Veronika – student, group BM-23b, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine. e-mail: vkovalchuuk@gmail.com

Supervisor: Khorosha Oksana – PhD, senior lecturer of department construction, urban and architectural Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: korosha@vntu.edu.ua